

Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersinde Yaratıcı Drama Deneyimine Öğrenci Gözüyle Bir Bakış*

Gökhan KARAOSMANOĞLU**

Ömer ADIGÜZEL***

Atf için:

Karaosmanoğlu, G. ve Adıgüzel, Ö. (2021). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersinde yaratıcı drama deneyimine öğrenci gözüyle bir bakış. *Journal of Qualitative Research in Education*, 26, 1-22. doi: 10.14689/enad.26.1

Öz: Bu araştırmanın amacı 6. sınıf Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi (BTYD) öğrencilerinin yaratıcı drama yöntemine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Temel nitel araştırma yöntemiyle tasarlanan araştırmanın ilk aşamasında 35 öğrencinin bulunduğu bir gruba 6. sınıf BTY dersine yönelik hazırlanan drama çalışması uygulanmıştır. Drama çalışması sonunda 24 öğrenci ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Araştırmada elde edilen nitel verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma bulguları, yaratıcı dramanın BTYD kazanımlarının gerçekleşmesinde, öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade etmelerinde, bilişim teknolojilerini, interneti ve sosyal medyayı gerçek yaşamlarında bilinçli bir biçimde kullanmalarında etkili olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçları, kullanılan yöntem ve tekniklerin, öğrencilerin anlatılan konuları daha iyi anlamalarında, derse odaklanmalarında etkili olduğunu, öğrencilerin derse daha istekli katılım gösterdiklerini, derste kendilerini daha iyi hissettiklerini ve söz konusu yöntemin duygularını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Öğrenciler bu süreçte dersin kazanımlarına uygun olarak uyarlanmış oyunların, rol oynama ve doğaçlama çalışmalarının, fiziksel etkinliklerin kendilerini derse karşı daha ilgili ve hevesli kıldığını belirtmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre BTY derslerinde drama yöntem ve tekniklerinin farklı biçimlerde kullanımının yaygınlaştırılması, BTY dersi öğretmenlerinin drama konusunda eğitim olarak öğrenme süreçlerinde kullanmaları önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Bilişim teknolojileri ve yazılım (BTY), yaratıcı drama, drama ve teknoloji, odak grup görüşme

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 21.08.2019

Düzeltilme Tarihi: 13.02.2021

Kabul Tarihi: 22.02.2021

© 2021 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır.

* Bu çalışma 2-5 Mayıs 2018 tarihleri arasında Akdeniz Üniversitesi tarafından Antalya'da düzenlenen V. International Eurasian Education Research Congress'te sözlü bildiri olarak sunulmuştur

** Sorumlu Yazar: Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye, e-posta: gkaraosmanoglu@gmail.com

*** Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye, e-posta: omeradiguzel@gmail.com

Çıkar Çatışması Beyanı: Yok

Giriş

Eğitim dizgelerinde son yıllarda gerçekleşen değişiklikler, öğrenme süreçlerinde kullanılan yöntem ve tekniklerin gözden geçirilmesine, öğrencilerin daha nitelikli eğitim almaları için çeşitli soruların sorulmasına, bu sorulara yanıtlar aranmasına yol açmaktadır. Bu süreçte geliştirilen öğretim programı ve ders içerikleri, gelişen teknolojiyle birlikte öğrencilerin teknolojiyi gelişimlerine uygun, sağlıklı, bilinçli kullanmasını amaçlamaktadır. Bilişim teknolojilerinin yalnızca evlerde ve işyerlerinde kullanılan teknolojik bir araç değil, aynı zamanda öğrenme süreçlerini zenginleştiren, araştırma sürecini kolaylaştıran, öğrencilere günlük yaşamlarında kendilerini ifade edecekleri farklı olanaklar sunan bir araç olması beklenmektedir. Tüm bu amaçların ve beklentilerin gerçekleştirilmesi için öğrencilerin bilgi yüklenen bir nesne konumunda olduğu “öğretmen merkezli yaklaşımların” yerine, bilginin öğrenci tarafından sorgulandığı ve yapılandırıldığı, yaşantıların öne çıktığı, öğrencilerin aktif olarak öğrenme sürecinde yer aldıkları “öğrenci merkezli yaklaşımların” kullanılması gerekmektedir (Aykaç, 2014). Genellikle bilgi teknolojisi sınıflarında, bilgisayar karşısında ve uygulamaya yönelik olarak gerçekleştirilen Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi [BTYD] de söz konusu gelişmelerden olumlu ya da olumsuz biçimde etkilenmektedir.

Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi

Yaratıcı, kendini yenileyebilen, çevresiyle iletişim kurabilen, iş birliğine açık öğrenciler yetiştirmeyi hedefleyen BTYD, öğrencilerin araştırma yapmalarını, eleştirel düşüncelerini, problem çözmelerini, teknolojik işlemleri kendi amaçları yönünde kullanmalarını amaçlayan bir derstir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012, s. 4). BTYD konuları ve içerikleri öğrencilerin gelişen teknolojilere uyum sağlamaları, sorumluluk sahibi olmaları, doğru bilgiyi ayırt etmeleri, etik kurallara uyan kişiler olmaları yönünde tasarlanmaktadır. Bilişim teknolojilerini etkili kullanma, eleştirel ve bağımsız düşünme, problem çözme, programlama gibi yeterlilik alanlarını içeren BTYD öğretim programında (MEB, 2012), öğrencilerin bilgiyi beceriye dönüştürme, gerçek yaşama transfer etme konularındaki eksiklikler hazırlanan son öğretim programıyla (MEB, 2018) giderilmeye çalışılmıştır. Mevcut BTYD öğretim programı (2018) öğrencilerden dijital vatandaşlık becerilerine sahip olmalarını, bilgi işlemsel düşüncelerini, problemleri çözmek için uygun programlama yaklaşımlarını, algoritma tasarımını öğrenmelerini beklemektedir. Mevcut öğretim programı aynı zamanda, öğrencilerden günlük yaşamda karşılaşılan toplumsal sorunlara yenilikçi bakış açıları geliştirmelerini beklemektedir.

BTYD'nin amaçlarından biri de öğrencilerin dijital okuryazar olmaları, çevrimiçi araçları, sosyal medyayı, interneti bilinçli kullanmalarınıdır. Bilgiye erişim, kapsam ve üretim niteliklerinin hızla geliştiği günümüz bilgi toplumunda öğrencilerden gereksinim duydukları bilgiye ulaşmaları, bu bilgiyi yeniden yapılandırarak farklı bir biçime dönüştürmeleri ve sunmaları beklenmektedir (Çelebi Uzgur ve Aykaç, 2016).

Teknolojik beceriler açısından öğrencilerden bir yandan bilişim teknolojilerini bilinçli kullanan bir dijital vatandaş (Dursun ve Çuhadar, 2009), diğer yandan içinde bulunduğu topluma karşı görevlerini yerine getiren duyarlı birer yurttaş olmaları istenmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin sahip olmaları gereken bilişim teknolojileri okuryazarlığı becerileri hem Uluslararası Eğitimde Teknoloji Topluluğu (ISTE)¹ hem de Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) ortaya konulmuştur. ISTE (2016) tarafından bu beceriler yetkili öğrenen (*Empowered Learner*), dijital vatandaş (*Digital Citizen*), bilgiyi yapılandıran (*Knowledge Constructor*), yenilikçi tasarımcı (*Innovative Designer*), bilgi işlemsel düşünen (*Computational Thinker*), yaratıcı iletişimci (*Creative Communicator*), global işbirlikçi (*Global Collaborator*) olarak belirlenmiştir. TYÇ (2016) ise söz konusu becerileri iletişim, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, girişimcilik, kültürel farkındalık vb. başlıklarda ele almıştır. Söz konusu belgelerde öğrencilerin kazanması gereken beceriler toplumsal, kültürel, teknolojik, yaratıcılık gibi pek çok alanı kapsamaktadır. Bu alanların yalnızca bilişim teknolojileri okuryazarlığı olmadığı aynı zamanda gerçek yaşama yönelik pek çok tutumu, davranışı ve beceriyi içerdiği görülmektedir.

BTYD öğretim programları (MEB, 2012; 2018) yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak hazırlanmıştır. Yapılandırmacı yaklaşımın en önemli özelliği öğrencilerin bilgiyi yorumlamasına, anlamlandırmasına, geliştirmesine ve yeniden yapılandırmasına olanak sağlamasıdır (Şahan, 2002). Öğrenci merkezli bakış açısına sahip olan yapılandırmacı yaklaşımda bilgiyi bir kaynaktan (öğretmen, kitap vb.) öğrenen öğrenci, bilgiyi yalnızca algılamaz aynı zamanda bireysel özelliklerine, önceki yaşantılarına ve deneyimlerine, inançlarına ve değerlerine, bilişsel bilgilerine göre yeniden yapılandırır, anlamlandırır. Bu süreçte öğrenci, öğrenmenin merkezindedir. Bu bağlamda öğretim programlarının, bireyin önceki yaşantılarını merkeze alan yapılandırmacı yaklaşım göz önünde bulundurularak tasarlanması öğrenme sürecinin kalıcılığı açısından etkili görünmektedir.

BTYD'de öğrenme süreci kuramsal bilginin yanı sıra uygulama ile zenginleştirilir. Uygulama ağırlıklı gerçekleşen derste öğrenilen bilgiler ile geçmiş yaşantılar arasında bağlantılar kurmak amacıyla işbirlikli öğrenme, problem çözme ve proje tabanlı öğrenme gibi çeşitli yöntem, teknik ve stratejiler kullanılır (MEB, 2018). Ders uygulamaları ve öğrenme çıktıları incelendiğinde, BTYD'nin amaç ve hedeflerine ulaşılmasında, ders konularının yaşama geçirilmesinde uygulama, anlatım, soru-yanıt gibi sıklıkla kullanılan yöntemlerin benzer özelliklere sahip oldukları, ders süresince kullanılan BTYD uygulamalarının yetersiz kaldığı görülmektedir. Söz konusu eksikliğin giderilmesi konusunda yaşantıya dayalı yöntemlere gereksinim duyulmaktadır (Atalay ve Şahin, 2012; Karaosmanoğlu ve Adıgüzel, 2017; Sarioğlu ve Kartal, 2017). Söz konusu yöntem; öğrencilerin önceki bilişsel örüntülerini yeniden düzenleyen, gözlem, deneyim, duygu ve yaşantılarını gözden geçirdikleri (San, 2002), oyunsu süreçler ve kazanımlara yönelik etkinlikler barındıran, gerçek yaşama kolaylıkla taşınabilecek çeşitli roller içeren, yaratıcılığı ve hayal gücünü ortaya çıkaran (Adıgüzel, 2019), aynı zamanda dersin amaçlarına ulaşılmasını sağlayan nitelikte olmalıdır. Yaratıcı drama

¹ International Society for Technology in Education (ISTE)

belirtilen bu özelliklere sahiptir. Yaratıcı drama BTYD'nin hedef ve amaçlarına ulaşılmasında, ders kazanımlarının gerçekleşmesinde etkili olabilecek bir yöntemdir. Öğrenciler, rol oynayarak ve doğaçlayarak, oyunlar oynayarak uygulamaya yönelik gerçekleşen BTYD'nde kendilerini kolaylıkla ifade edebilir, gerçek yaşam durumlarını canlandırabilir, kurgusal ve güvenli bir ortamda deneyimledikleri yaşantıları yaşam becerileri haline getirebilir.

Yaratıcı Drama

Yaratıcı drama Adıgüzel'e (2019, s. 73) göre *"Bir grupta ve grup üyelerinin yaşantılarından yola çıkarak; bir amacın, düşüncenin, doğaçlama, rol oynama (rol alma) gibi tekniklerden yararlanarak canlandırılmasıdır."* Oyunun genel özelliklerinden yararlanan yaratıcı drama, kendiliğindenlik (spontanite), şimdi ve burada ilkesi, -mış gibi yapma gibi özelliklere sahiptir. Yaratıcı drama sürecinde bedenini, duygularını, duyularını ve önceki yaşantılarını harekete geçiren öğrenciler bir konuyu, sorunu, çatışmayı ya da durumu canlandırarak söz konusu deneyimi gerçek yaşam becerilerine dönüştürür.

Türkçe, matematik, sosyal bilgiler gibi pek çok farklı derste bir yöntem (araç) olarak işe koşulan yaratıcı drama yöntem ve teknikleri, kazanımların gerçekleşmesini ve öğrencilerin yaşantılara dayalı olarak öğrenmesini amaçlar. Yaratıcı drama aynı zamanda bir disiplin (amaç) olarak öğrencilerin estetik beceriler geliştirmesine, dramatik bir kurgunun parçası olarak rol kişilerine bürünmelerine, kurgusal bir süreçte gerçek yaşama yönelik beceriler edinmelerine katkı sağlar. Yaratıcı dramanın bu iki boyutu (yöntem ve disiplin) birbirinden ayrı şeyler değil, aksine eğitsel ve estetik süreçleri birbirine sıkı sıkıya bağlı iki sarmal gibidir (Metinnam, 2019). Drama çalışmalarında öğrenciler hem eğitsel olarak bir öğrenme sürecinin parçası olurlar ve yeni bilgiler öğrenirler hem de estetik açıdan yeni beceriler kazanırlar. Tek boyuta indirgenemeyecek drama deneyimi, öğrencileri okul ortamlarında gerçek yaşama hazırlayan sanatsal bir deneyim niteliğindedir. Söz konusu deneyimle duyularını, duygularını, hayal güçlerini kullanarak ve canlandırarak yeni bilgiler öğrenen öğrenciler gerçek yaşamlarındaki bilgileri gözden geçirme, değerlendirme ve yeniden yapılandırma olanağı bulurlar.

Günümüzde öğrenciler öğretileni öğrenmekten çok, bilgiye erişerek ve bilgiyi yeniden yapılandırarak öğrenen, teknolojiyi etkin kullanan bireyler haline gelmektedir (MEB, 2012). Öğrenciler bu özelliklerinin yanında hayal gücünü kullanma, empati kurma, gerçek yaşam durumlarını deneyimleme, kendilerini ifade etme gibi davranışlar konusunda herhangi bir deneyim sahibi olamamaktadırlar. Bilişim teknolojileri alanında kullanılan yöntem ve tekniklerin, öğrencilerin bu özelliklerini göz önünde bulundurmadan işe koşulduğu görülmektedir (Karaosmanoğlu ve Adıgüzel, 2017). Öğrencilere farklı öğrenme yaşantıları sunulması, çok yönlü gelişmeleri, duygusal gereksinimlerini karşılamaları, yaratıcı ve hayal gücü yüksek bireyler olmaları açısından önemlidir. BTYD'nde kullanılan yöntem ve tekniklerin dışında yaşantıya dayalı bir yöntem gereksinim duyulmaktadır. Bu bağlamda, rol oynamaya ve

doğaçlamaya dayalı, öğrencilere, yaşantıları temel alan bir deneyim alanı sunabilecek, etkililiği pek çok araştırmada kanıtlanmış yaratıcı dramın, söz konusu gereksinimi karşılayacak etkili araçlardan biri olduğu söylenebilir. Yaratıcı drama yöntemi öğrencilerin tümel bir biçimde gelişmeleri ve yaratıcı olabilmeleri için onlara öğrenme süreçlerinde farklı düzeylerde yaşantılar/deneyimler sunabilir, gereksinimlerini karşılayabilecek bir atmosfer oluşturabilir. Yaratıcı drama sürecinde aktif olan öğrenciler yaparak, yaşayarak, oyun oynayarak, role girerek, canlandırarak ders konularını öğrenebilirler. Yaratıcı drama, öğrencilerin BTYD’de bilgiyi keşfetmelerine, açıklamalar yapmalarına, çözümler üretmelerine ve ürünler oluşturmalarına katkı sağlayabilir. BTYD’de *yaratıcı drama yönteminin kullanılmasına ilişkin öğrenci görüşlerinin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı* bu araştırma öncesinde BTYD’ne yönelik hazırlanan drama oturumları kullanılmıştır. Öğrenci görüşleri, araştırmacı tarafından hazırlanan drama oturumları ve bir devlet okulunda altıncı sınıfa devam eden, BTYD’ne katılan 11-12 yaş grubu öğrencilerinin sınırlandırdığı çerçeveye ile betimlenmiştir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi, uygulama süreci hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırmalarda seçilecek yöntem, yapılmak istenen çalışmanın amacına ve varılmak istenen noktaya bağlı olarak belirlenebilir (Büyüköztürk vd., 2014). Bu araştırmanın amacı yaratıcı drama etkinlikleriyle işlenen BTY dersinde öğrencilerin bu deneyimi nasıl anlamlandırdıklarını belirlemektir. Bu araştırmada eğitim, yönetim, sağlık, sosyal hizmet, danışmanlık, işletme gibi uygulamaya yönelik alanlarda, nitel araştırmanın en yaygın biçimi olarak kullanılan temel nitel araştırma deseni (basic qualitative research) kullanılmıştır (Merriam, 2009). Doğası gereği yorumlayıcı olan (Creswell, 2007) nitel araştırmayı, Merriam (2002) da benzer biçimde yorumlayıcı nitel araştırma (interpretive qualitative research) olarak tanımlamış, nitel araştırmaların katılımcıların deneyimlerini yorumlamaya dayalı bir çalışma olduğunu belirtmiştir. Nitel araştırmaların temel amacı araştırmaya katılan kişilerin deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını, gerçekliği sosyal dünyalarıyla etkileşim içinde nasıl inşa ettiklerini anlamaya çalışmaktır. Bu amaçla araştırma süresince drama çalışmasına katılım sağlayan öğrencilerin belirli temalar çerçevesinde deneyimlerini nasıl inşa ettikleri, nasıl yorumladıkları, içinde buldukları grubun ve drama etkinliklerinin söz konusu deneyimi nasıl etkilediği, bu deneyimlere ne gibi anlamlar yükledikleri üzerinde durulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Eğitim alanında yaygın olarak kullanılan temel nitel araştırma deseninde veriler uygulama öncesinde, uygulama esnasında ya da sonrasında toplanabilir. Veri toplama biçimi olarak görüşmeler, gözlemler veya belge analizi kullanılabilir (Merriam, 2009). Araştırmada nitel veri toplamak amacıyla standartlaştırılmış açık-uçlu görüşme olarak tanımlanan (Büyüköztürk vd., 2014) odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların duygularına, düşüncelerine, deneyimlerine ya da görüşlerine ilişkin veri toplamak üzere kullanılan odak grup görüşme, katılımcılar arasındaki etkileşimi artırarak farklı görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011). Araştırmada, hazırlanan görüşme soruları drama çalışması sonrasında öğrencilere yöneltilmiş ve öğrencilerin yanıtları ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler esnasında öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanmış, ek yorum ve düşüncelerini belirtmeleri konusunda sorular sorulmuş, fikir ayrılıklarının ya da anlaşmazlıkların olduğu durumlarda öğrencilerden düşüncelerini açıkça ifade etmeleri beklenmiştir (Patton, 2014).

Odak Grup Görüşme Süreci

Araştırma verilerinin toplanmasında ya da verilerden elde edilen çıkarımların doğrulanmasında kullanılan görüşme, katılımcıların kendilerini ifade etmelerine olanak sağlar. Bu araştırmada katılımcılardan derinlemesine bilgi elde etmek, farklı bakış açılarına ulaşmak, ortaya çıkan örüntü ve desenin güvenilirliğini arttırmak amacıyla odak grup görüşme soruları kullanılmıştır (Patton, 2014). Araştırmada aynı zamanda katılımcılar arasında etkileşimin sağlanması ve uygulama sürecine ilişkin ayrıntıların anımsanması da amaçlanmıştır. Odak grup görüşme formunun geliştirilmesinde Yıldırım ve Şimşek'in (2013) adımları izlenmiş; odak grup görüşme soruları araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış, belirli bir sıraya konulmuştur. Odak grup görüşme sorularında öğrencilerin önceki BTYD deneyimleri, BTYD'nde yaratıcı drama yöntem ve tekniklerinin etkisi, gerçekleştirilen canlandırma etkinlikleri ve oynanan oyunlar, drama yöntem ve tekniklerinin kullanılmasının sağladığı katkılar gibi konular ele alınmıştır. Odak grup görüşme formu üç ölçme-değerlendirme uzmanının önerileri doğrultusunda gözden geçirilmiş, gerekli düzeltmeler yapılmış ve görüşme formuna son hali verilmiştir.

Odak grup görüşme formunun geliştirilmesinin ardından görüşme mekânı olarak bilgi teknoloji sınıfı belirlenmiş, gruplarla yapılacak görüşme öncesinde hazırlanan sorular bir grup öğrenciye sorulmuş, soruların anlaşılmasında bir sorun olup olmadığı kontrol edilmiştir. Katılımcılar görüşme yapılacak mekâna davet edilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sorular "görüşmeci yanlılığını ve öznelliğini" azaltmak amacıyla öğrencilere aynı tarzda ve sırada sorulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Drama çalışmasına katılan 35 öğrenciden, 24'ü ile sekizer kişilik gruplar halinde gerçekleştirilen görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşme sırasında öğrencilerin yöneltilen soruları yanıtladıkları, kız öğrencilerin daha fazla söz aldığı, bazı sorularda öğrencilerin birbirine yanıtlar verdikleri gözlemlenmiştir. Soruları sırayla

yanıtlayan katılımcıların birbirinden etkilendiği, anımsamakta zorlandıkları durumlarda arkadaşlarının yanıtlarının yol gösterici olduğu görülmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde nitel araştırmaların doğasına uygun olarak ham verilerin hacmini azaltarak elde edilen verilerin özünün anlaşılmasına çalışılmıştır. Bulgulara ulaşılmış, bulgular arasındaki örüntülerin tanımlanması ve yeni anlamlar elde edilerek BTYD'ne katılan öğrencilerin drama yöntem ve tekniklerine yönelik mantıksal çıkarımlar yapılmıştır (Patton, 2014). Araştırmada elde edilen veriyle ilgili anlam üretmek, veri setinde belirlenen temalara, kategorilere uygun neyin temsil edildiğine ilişkin açıklamalar geliştirmek amacıyla sınıflandırmalar yapılmış, elde edilen bulgular, temalar ve kategoriler katılımcı görüşleri ile desteklenerek yorumlanmıştır (Çelik, Başer Baykal ve Kılıç Memur, 2020). Araştırmada odak grup görüşme formuyla elde edilen nitel veriler sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Toplanan verilerden yola çıkılarak yaratıcı drama sürecinin katılımcıların deneyimlerini nasıl etkilediği kavram ve ilişkilerle açıklanmıştır. Araştırma verileri analiz edilirken verileri karakterize eden, tekrar eden kalıplar tanımlanmış, elde edilen bulgular belirlenen kavramlara, kategorilere ve temalara göre kodlanmıştır. Bu çalışmada içerik analizi tekniği ile tümevarımsal bir çerçevede içinde yapılan kodlama kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bulgular yorumlanırken ortaya çıkan farklılıkları, katılımcıların yaratıcı dramanın kullanımına yönelik anlayışlarını sunmak amacıyla araştırmaya katkı sağlayacak farklı fikirleri, önerileri göz önünde bulundurulmuş, bulgular bölümünde yorumlarla birlikte bu görüşlere de yer verilmiştir (Kitzinger, 1995). Bu bağlamda analizden önce veriler okunduktan ve alanyazın taraması yapıldıktan sonra temalara ilişkin genel bir çerçeve oluşturulmuş, analiz ve yorumlama sürecinde çerçeve yeniden düzenlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma öncesinde İstanbul ili Beşiktaş ilçesinde bulunan bir ortaokulun 6. sınıf öğrencileri (16 kız, 19 erkek) ile yaratıcı drama çalışması yapılmıştır. Yaşları 11-12 arasında değişen öğrenciler sosyo-ekonomik olarak orta gelir grubunda yer alan ailelere sahiptir. Öğrencilerin teknolojik olanaklara erişebildikleri, BTY dersine karşı ilgili oldukları, farklı yöntem ve tekniklerin kullanılmadığı önceki BTYD'lerinde bilgisayarda uygulama yapmak ya da oyun oynamak istedikleri gözlemlenmiştir. Uygulamanın gerçekleştirildiği okul, öğrencilerin ders içinde ya da dışında gereksinimlerini karşılayacak olanaklara sahip bir kurumdur. Okulda yemekhane, spor salonu ve servis hizmeti bulunmaktadır. Yaratıcı drama uygulaması sonrasında istekli olan 24 öğrenci (11 kız, 13 erkek) ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma öncesinde öğrencilere "Bugüne kadar yaratıcı drama eğitimi aldınız mı? Ne zaman, nerede?" soruları sorulmuş ve yazılı yanıt vermeleri beklenmiştir. 35 öğrenciden 13'ünün daha önce yaratıcı drama etkinliğine katılım sağladıkları

görülmüştür (İlkokul birinci sınıfta ya da anasınıfında öğretmenlerinin drama etkinliklerine benzer çalışmalar yaptırdığını ifade etmişlerdir).

Uygulama Süreci

Odak grup görüşmeleri öncesinde BTY dersi 6. sınıf öğretim programı kazanımlarına yönelik olarak tasarlanan ve her biri 90 dk. olan yedi oturum uygulanmıştır. Yedi hafta süren ve BTY dersinde gerçekleştirilen etkinlikler, dramanın aşamalarına uygun olarak hazırlanmış, okul konferans salonunda uygulanmıştır. Bilgisayarsız olarak gerçekleştirilen çalışmalarda öğrencilerin istekli ve keyifli oldukları, bilgisayarla gerçekleştirilen derslere katılım sağlamayan öğrencilerin etkinliklere istekli katıldıkları görülmüştür. Drama etkinlikleriyle gerçekleştirilen derslerde çevrimiçi ortamlar, bilgisayar ağları, iletişim araçları, bilgi paylaşımı araçları, sosyal medya araçları, bilinçli sosyal medya kullanımı gibi konular işlenmiştir. Rol oynama, doğaçlama, donuk imge, tablo, toplantı düzenleme, duvardaki rol, düşünce izleme gibi drama tekniklerinin kullanıldığı çalışma süresince öğrenciler afiş, poster, fragman, kamu spotu, slogan gibi ürünler ortaya koymuşlardır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliğin sağlanabilmesi adına kullanılabilecek farklı yöntemler bulunmaktadır (Creswell, 2014). Çalışmada geçerliğin sağlanması adına odak grup görüşme soruları alanyazın taranarak hazırlanmış ve üç uzmanının görüşüne sunulmuştur. Sorular uzmanların önerileri göz önünde bulundurularak gözden geçirilmiş ve yapılan öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak görüşme formuna son biçimi verilmiştir. Araştırmada güvenirliliğin sağlanması adına görüşmelerde öğrencilerin ve ebeveynlerinin onamıyla ses kaydı alınmıştır. Ayrıca verilerin analizinde Maxqda nitel analiz programı kullanılmıştır. Verilerin analizinden elde edilen bulgularda görüşmelerden doğrudan alıntılara yer verilerek araştırmanın güvenirliliği desteklenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırma verilerinin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bulguları destekleyen yorumlara yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen nitel verilerin içerik analizi sonucunda Tablo 1'deki temalara ve temalara ilişkin öğrenci görüşlerine ulaşılmıştır.

Tablo 1.

Elde edilen bulgular sonucunda oluşan temalar ve kategoriler

Tema	Kategoriler
Hazırbulunuşluk	Derste çabuk sıkılan Derse karşı motivasyonu düşük Özgüveni düşük Dramaya karşı önyargılı BTY dersinde sınav stresi yaşayan
Drama ile BTYD	Yeni bilgiler öğrenme Motive olma, odaklanma, derse karşı ilgi Nitelikli ve kalıcı öğrenme Diğer derslere katkı sağlama Konuları daha iyi anlama Ders başarısını artırma
Drama Yoluyla Gelişim	Kendini ifade etme Özgüven kazanma Yaratıcılığı, hayal gücünü geliştirme Estetik beceriler geliştirme Grup olarak uyum içinde çalışma Dikkatli olma, konsantrasyon Kendini gözden geçirme
BİT'i Bilinçli Kullanma	Sosyal medyayı bilinçli kullanma Bilgisayarı ve interneti bilinçli kullanma Güvenlik önlemleri alma Yaptığı hataları fark etme Öğrenilen bilgileri günlük yaşama uygulama
Drama Yönteminin İşlevi	Daha eğlenceli Oyunlarla daha akılda kalıcı Canlandırma odaklı Gerçek yaşama hazırlayan Daha az bilgisayar kullanılan Daha sağlıklı bir ortamda gerçekleşen Farklı disiplinleri ele alan
Dramanın Derslerde Kullanılmasına Yönelik Öneriler	Türkçe dersinde kullanılсын Matematik dersinde kullanılсын Sosyal bilgiler dersinde kullanılсын Her derste olması gerekmiyor Fen bilimleri dersinde kullanılсын BTY dersinde kullanılсын

Hazırbulunuşluk

Öğrencilerin araştırma öncesinde aldıkları BTYD'ye ilişkin görüşleri *Hazırbulunuşluk* teması altında ele alınmıştır. Öğrencilerin ifadelerine ilişkin görüşler aşağıda sunulmuştur. Öğrenci ifadeleri önceki BTYD'de öğrencilerin çabuk sıkıldıklarını, derse karşı motivasyonlarının düşük olduğunu ve sınav stresi yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

Önceden bilgisayarın başında öğretmenin anlattığı konular umurumuzda bile olmuyordu. Çünkü çok sıkılıyorduk acayip derecede. Karanlık bir ortam zaten. Ama şu anda böyle sıkılmadan, eğlenerek, daha böyle, anlayacağımız şekilde yapıyoruz. (Zeynep).

Geçen seneki bilişim dersinde bilgisayar başında oturduğumuz için zilin çalmasını bekliyorduk sabırsızlıkla. Bu dönemki bilişim dersinde de hem oyunlar oynadık biraz da dersin üstünde durduk (Ayşe).

Eski derste çok stres oluyorduk yarın sınav var, bugün sınav var diye. Ama bu derste bizim anlamamıza sebep olduğu için hep oyunlar geliyor aklıma. Daha çok sanki sınavda katkısı oluyor da biz daha yüksek alacakmışız gibi geliyor (Berk).

Öğrencilerden bazıları çalışma öncesinde BTYD’de özgüven sorunu yaşadıklarını, bu durumun kendilerini ifade etmelerine engel olduğunu dile getirirken BTYD’de kullanılan drama etkinliklerinin bu anlamda kendilerine katkı sağladığını söylemişlerdir. Öğrenci ifadeleri BTYD’nin yapıldığı bilişim teknolojisi sınıflarının basık, havasız ve karanlık olduğu yönündedir. Fiziksel ortamın sağlıksız koşullarına vurgu yapan öğrenciler konferans salonu gibi geniş ve havadar bir ortamda gerçekleştirilen derste kendilerini daha iyi hissettiklerini, derse katılımlarının ve motivasyonlarının daha iyi olduğunu, drama çalışmasının yapıldığı konferans salonunda kendilerini daha iyi hissettikleri ifade etmişlerdir. Bazı öğrencilerin ifadeleri çalışma öncesinde dramaya karşı önyargılı olduklarını, derste drama etkinliklerine katılmalarının bu önyargıyı ortadan kaldırdığını göstermektedir.

Yaratıcı drama çalışmalarının kullanılması derse karşı ilgimi, motivasyonumu artırdı. Geçen seneden ziyade basık bir ortamdaydık, bu sene yani böyle radyasyon olmayan bir ortamda ders işledik. Tabii ki bu benim derse karşı katılımımı daha çok artırdı. Daha çok severek ders işlediğimi düşünüyorum (Sıla).

Yaratıcı dramada eskiden hep oyun oynayacağımızı zannediyordum. Dersle ilgili bir şey yapmayacağımızı zannediyordum ancak yaratıcı dramanın yarısı da bilişim hakkında geçiyormuş (Ümit).

Drama ile BTYD

Öğrencilerin drama yöntem ve teknikleriyle işlenen BTY derslerine ilişkin görüşleri *Drama ile BTYD* teması altında ele alınmıştır. Temaya ilişkin öğrenci görüşleri ve yorumlar öğrencilerin doğrudan ifadelerini içeren alıntılarla birlikte sunulmuştur. Öğrenciler drama çalışması ile bilgisayarı ve parçalarını, İnterneti, e-postanın görevlerini, sosyal medyayı, sosyal medyanın olumlu ya da olumsuz yanlarını öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenci görüşleri, oynanan oyunların, yapılan canlandırmaların, role girmenin ve doğaçlamanın öğrenmeyi daha kalıcı, eğlenceli kıldığını, ders konularının anlaşılmasında ve öğrenilmesinde öğrencileri teşvik ettiğini göstermektedir.

Ben önceki dersimize göre kesinlikle daha çok şey öğrendiğimizi düşünüyorum. Zaten bunda da bilgisayarın bir tuşuna basıp, çalıştırılıp kullanılmadığını öğrendik. İçinde birsürü yararlanabileceğimiz sitelerin olduğunu, bilgisayarın içinde nelerden yararlandığımızı, atıyorum bilgisayarımız bozulduğunda neler yapmamız gerektiğini öğrendik. Aynı zamanda bunları da zaten canlandırdık. Yazarak, görerek yaptık yani. Hele de oyunlar oynamamız bize gerçekten çok katkıda bulundu, teşvik etti bizi bu durumda. (Berk)

Dramanın faydaları olduğunu öğrendim mesela epostayı eskiden sadece Facebookta kullandığımı sanıyordum ama daha pek çok yerde kullanıyormuşuz. Bilgisayarları, forumu, epostanın görevlerini daha iyi anladık ve öğrendik. (Ümit)

Ben daha önce de drama dersine gitmiştim ama orada pek ayrıntılı anlatmamışlardı. Burada anlamadığım şeyleri daha da iyi anladım, mesela hocalar bir araştırma ödevi verdiklerinde daha rahat ve daha iyi anlayarak yapabiliyorum. (Arzu)

Öğrenciler drama yöntem ve teknikleriyle işlenen BTYD dersinde istekli, motivasyonlarının yüksek olduğunu ve derse odaklandıkları ifade etmişlerdir. Bilgisayarların bulunduğu bir ortamda derse motive olmakta zorlandıklarını ifade eden öğrenciler bu konuda ortamın etkisi olduğunu, drama çalışmasında BTYD'nin kazanımlarına uygun biçimde uyarlanmış oyunlar oynamalarının derse karşı istekli olmalarında etkili olduğunu söylemişlerdir.

Ben motivasyonuma gerçekten daha fazla etkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü önceden bilgisayarın başında öğretmenin anlattığı konular umurumuzda bile olmuyordu. Çünkü çok sıkılıyorduk. Karanlık bir ortam zaten. Ama şu anda böyle sıkılmadan, eğlenerek, daha böyle anlayacağımız şekilde yapıyoruz. O yüzden çok fazla etkisi oldu. (Zeynep)

Bence derste oynadığımız oyunların derse katılımımıza etkisi her şeyden çok daha fazlaydı. Oynadığımız oyunlar derse daha istekli olmamızı sağladı. Bu oyunların hepsi gerçekte oynadığımız oyunların bilişim dersiyle karıştırılmış halleriydi. Herkes katıldığı için çok daha zevkli oldu, büyük de bir alanımız vardı. (Aysun)

Dersteki başarıma etkisi olduğunu biraz düşünüyorum fakat konuları anlamama destek olduğunu kat kat düşünüyorum. Hem eğlenerek yaptığımız için benim daha çok ilgimi çekti ve o konuyu dikkatli dinlememe, dikkatimin dağılmamasına neden oldu. (Sıla)

Öğrenciler oyunlarda, doğaçlamalarda kullandıkları benzeşimlerin, bağlantıların ya da ilişkilerin öğrenmelerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Söz gelimi oynadıkları bir oyunda kullanılan ip yumağı gerçek yaşamla benzeşim kurulmasına, öğrencilerin yaparak, uygulayarak, role girerek ya da doğaçlayarak daha iyi öğrenmelerine, derse karşı ilgilerinin ve dikkatlerinin daha yüksek olmasına katkı sağlamıştır.

Bilgisayarda bir etkinlik yapıyorsak o etkinliğin nasıl yapıldığını bilmeyen bir arkadaşımız bu konuyla ilgili bir şey öğrenemez. Ama gerçekten, arkadaşımızın dediği gibi oyunu herkes oynayabilir. Hem eğlenir hem de daha iyi öğrenir. Aynı olayı bir bilgisayarda yaşasaydık, mesela kablolarla ilgili bir şey yapsaydık, onu yanlış yapsaydık, aa yanlış yaptık deyip kapatırdık ve ders biterdi. Ama dramada bunu canlandırdığımızda sonrasında sürekli hatırlamış oluruz. (Mehmet)

Sosyal medyada bir arkadaşımızla bir şey paylaştığımızda, bir ip yumağı başka bir arkadaşımıza atmamız gibi bir ağ bağlantısı oluyor. Çünkü o başka bir arkadaşına, o da başka bir arkadaşına atıyor ve böylece ağ bağlantısı genişliyor. (Efe)

Öğrenci görüşlerinden çıkan bir diğer sonuç, BTYD'de uygulanan drama etkinliklerinin diğer derslere katkı sağladığı yönündedir. BTYD ile eş zamanlı ilerleyen Türkçe dersinde yapılan bir piyes çalışmasında öğrencilerin drama çalışmasında öğrendikleri rol oynama, doğaçlama gibi teknikleri kullandıkları, geliştirdikleri becerileri farklı bir derse transfer ettikleri görülmüştür.

Doğaçlamaların şöyle etkisi oldu: Daha çok tiyatro açısından piyes yapmıştık biz üç dört hafta önce. Öğretmenimiz (Türkçe Öğretmeni) de şey diye düşünmüştü; 'Doğaçlamaların size bayağı etkisi olmuş.' demişti. (Pervin)

Türkçe dersinde de bazı doğaçlamalar yaptık. Bilişim teknolojileri dersinde yaptığımız drama çalışmalarının katkısı oldu bu doğaçlamalarda. Kendimizi de ifade edebildik bence çünkü Türkçe dersindeki sorulan sorulara kendi yorumumla cevap verdiğim için drama katkı sağladı. (Suna)

Drama Yoluyla Gelişim

Öğrencilerin drama sürecinde gösterdikleri gelişime yönelik görüşleri *Drama Yoluyla Gelişim* teması altında ele alınmıştır. Öğrenci görüşleri, drama çalışmasının, öğrencilerin ifade etme becerilerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Öğrenciler, öğretmenleriyle daha rahat konuştuklarını, derslerde gruplar halinde, etkileşim içinde çalıştıklarını, arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde gelişme kaydettiklerini, yapılan doğaçlamaların görüşlerini açıklamalarında yardımcı olduğunu, özgüven kazandıklarını ve estetik becerilerinin geliştiğini söylemişlerdir.

Ben drama etkinliğini yapmadan önce gerçekten böyle öğretmenlerimle çok rahat bir şekilde konuşamıyordum. Kendimi böyle sıkı sıkı konuşuyordum. Ama şu anda kendimi iyi ifade edebiliyorum. Arkadaşlarımla birlikte mesela bir çalışma yaptığımızda önceden, gerçekten kendimi arkadaşlarımla fazla yakın bulamıyordum ama artık buluyorum. (Ayşe)

Eskiden arkadaşlarımla konuşurken daha çok utanıyordum. Artık utanmam geçti, kendimi daha net ifade edebiliyorum. Mesela yeni arkadaşlar edineceğim zaman çok zorlanıyordum. Ancak bir iki haftada alışabiliyordum. Artık daha rahat arkadaş ediniyorum. (Mustafa)

Elde edilen bulgular öğrencilerin drama çalışmasının etkisi ile duygularını tanımlayabildiklerini, kendilerini mutlu ve keyifli hissettiklerini, eğlendiklerini ve diğer derslerde hissedilen stres ve kaygının BTYD'de hissedilmediğini göstermiştir. Öğrenciler aynı zamanda duygularla baş etme konusunda deneyim kazanmışlar, bu durum gerçek yaşamdaki ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir.

Küstüğümde veya birisine sinirlendiğimde, çok duygusal biri olduğumdan dolayı hiç konuşamazdım ve gözlerim dolardı. Şimdi o açıdan gelişmiş durumdayım. (Ahmet).

Çok yakın bir arkadaşım var. Ona kızgınlığımı kâğıtlara yazarak belli etmeye çalışıyordum. Önceden hiç belli edemiyordum, abuk sabuk şeyler yazıyordum. O da ne olduğunu anlayamıyordu, komik duruma düşüyordum. Sonra yaratıcı dramayı işleyip etkinlikleri yapınca kendimi daha iyi anlattım. Arkadaşım da bu durumdan memnun şu anda (Arzu).

Öğrenciler drama çalışması sonrasında öğretmenlerin tepkilerinden korkmadan söz aldıklarını, içine kapanık arkadaşlarıyla rol içinde iletişim kurduklarını, drama çalışmasının diğer derslerdeki becerilerini geliştirdiğini, öğretmenleriyle daha kolay iletişim kurduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bu becerileri kazanmalarında, kendilerini özgür, güvende ve daha iyi ifade etmelerinde yapılan canlandırmaların (doğaçlama, rol oynama, fotoğraf karesi, donuk imge vb.), oynadıkları oyunların, duygularını ve duygularını, bedenlerini, jest ve mimiklerini kullanmalarının etkili olduğu söylenebilir.

Arkadaşlarımla ilişkiye kesinlikle katkısı oldu. Çünkü ben orda kendimi daha iyi ifade ettim. Özellikle sınıftaki arkadaşlarımla birlikte takım çalışması yaptığımız için bunun da bize çok büyük bir katkısı oldu. Biz hep beraber yaptık çünkü bunu. Yaptığımız başarılarla hep beraber sevindik mesela. Aa 'Biz yaptık, biz yaptık.', dedik. O yüzden bize daha çok katkısının olduğunu düşünüyorum. (Berk)

Ben matematik derslerimde biraz eğlenerek öğreniyorum ama dramada yaptığımız kadar değil çünkü dramada birkaç doğaçlamalar yapıyoruz ve bu doğaçlamalar sayesinde kendimize özgüvenimiz geliyor, kendimize güveniyoruz. Bu yüzden kendimizi başkalarına daha iyi ifade edebiliyoruz. (Nuray)

BTYD kazanımlarına hizmet eden canlandırmaların, bilgisayar parçalarının öğrenildiği oyunların, afiş, poster, kamu spotu gibi çalışmaların derse katılımı artırdığı ve öğrencileri motive ettiği görülmüştür. Öğrenciler drama ile derste daha istekli, hevesli olduklarını, dersi severek işlediklerini, dersten keyif aldıklarını ve dersin daha eğlenceli olmasının katılımalarında etkili olduğunu söylemişlerdir. Öğrenci görüşleri kullanılan mekânın ölçülerinin ve boyutunun, ışık, oksijen miktarı gibi dış faktörlerin dersin niteliğini etkilediğini, yalnızca bilgisayar başında geçen BTYD'nin mekân açısından öğrenciler üzerinde olumsuz etkisi olduğunu göstermektedir. Öğrenciler drama süreci öncesinde kendilerine güvenemediklerini, öğretmen kızar düşüncesiyle hareket ettiklerini ve soruları yanıtlarken utandıklarını söylerken drama süreciyle birlikte bu düşüncelerden kurtulduklarını ve utangaçlığı üzerlerinden attıklarını söylemişlerdir.

Ben arkadaşlarıma katılıyorum ancak eklemek istediğim bir şey daha var. Drama etkinliklerinde evet küs olduğumuz arkadaşlarımızla kaynaşabiliyoruz fakat diyelim sessiz, sakin bir arkadaşımız var, içine kapanık. Bu arkadaşımızla aynı rolü paylaşırsak bu arkadaşımız daha da kendini ifade edebilir. Biz de bu arkadaşımızı tanımış ve daha da iyi anlamış oluruz. Aynı ben de başıma geldiği için, bana da olduğu için söylüyorum. (Ezgi)

Türkçe dersinde de bazı doğaçlamalar yaptık. Bilişim teknolojileri dersinde yaptığımız yaratıcı drama çalışmalarının katkısı oldu bu doğaçlamalarda. Kendimizi de ifade edebildik bence çünkü Türkçe dersindeki sorulan sorulara kendi yorumumla cevap verdiğim için drama katkısı sağladı. (Suna)

Sınıfa yeni gelmişim. Hiç arkadaşım yoktu, bilişim dersine girince hocamız bize bir görev verdi, herkes kendine bir eş buluyordu etkinlikte. Bir arkadaşıyla eş oldum. Utanıyordum, arkadaşlarımla konuşmaya utanıyordum. Teneffüslerde dışarıda kendi kendime oynuyordum. Drama sayesinde arkadaşlarımla tanışınca utanmam geçti, arkadaşlarımla daha çok ilgilenmeye başladım, onlar da benimle ilgilenmeye başladılar. (Efe)

Öğrenciler drama sürecinde edindikleri becerileri tiyatro, piyes gibi çalışmalarda kullandıklarını ve bu sayede kendilerini daha iyi ifade ettiklerini, drama ile gelişen estetik becerilerin tiyatro gibi alanlarda işlerine yaradığını ifade etmişlerdir.

Arkadaşımın dediği gibi piyes yaptığımızda piyeste bana çok yardımcı oldu bilişim dersinde bu çalışmalarını yaptığımız için. (Ayşe)

Drama çalışmalarına devam ettikçe geliştiğimi düşünüyorum. Mesela bazı öğretmenlerimiz piyes çalışması verdiğinde ona daha iyi çalışabiliyorum. Dramanın büyüdüğümde bile katkısı olabilir. Örneğin tiyatro işine girdiğimde bana katkısı olacağına inanıyorum. (Efe)

Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Bilinçli Kullanma

Öğrencilerin drama sürecinde gösterdikleri gelişime ilişkin görüşleri *Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Bilinçli Kullanma* teması altında ele alınmıştır. Öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrencilerin drama çalışmasının etkisiyle BİT'i kullanma konusunda farkındalık kazandıkları görülmektedir. Bu süreçte öğrenciler;

- Sosyal medyanın ve internetin olumlu ve olumsuz yönlerini öğrenerek bu alanları gerçek yaşamda daha bilinçli kullandıklarını ve bu süreçte etik davrandıklarını,
- Şifre koyarken, fotoğraf ve özel bilgilerini paylaşırken daha dikkatli olduklarını,
- Sosyal medyanın olumlu ve olumsuz yanlarını öğrenerek daha bilinçli davrandıklarını,
- Eskiden şaka amacıyla ya da sinirlenerek yazdıkları kötü içerikleri yazmadıklarını söylemişlerdir.

Öğrencilerin drama etkinliklerinden sonra bilgisayarı, interneti, iletişim araçlarını ve sosyal medyayı daha bilinçli kullanmaya başladıkları, yaptıkları paylaşımlara dikkat ettikleri, internetin olumlu ve olumsuz özelliklerini öğrendikleri, yaptıkları paylaşımlarda ya da yorumlarda küfürlü ya da hakaret içeren ifadeler kullanmadıkları görülmektedir. Öğrenciler aynı zamanda güçlü şifreler belirleme, düzenli aralıklarla şifre değiştirme, özel bilgileri paylaşmama gibi güvenlik önlemleri almaya başladıklarını, yaptıkları hataları fark ettiklerini (başkalarının sosyal medya hesabını ele geçirme, incitici yorumlar yazma) ve artık bu hataları yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenci görüşleri, yapılan canlandırmaların ve oynanan oyunların bu gelişmelerde etkili olduğunu göstermektedir.

Öncelikle derste dramanın etkisi şöyle oldu sosyal medya açısından. Hani şifre koyarken daha dikkatli oldum. Mesela paylaştığım gönderilerde fotoğraflarda daha dikkat ederek, örneğin bilgilerimizi, özel bilgilerimizi paylaşmamamız lazım. Bunları da düşünerek mesela daha çok yardımcı oldu. (Pervin)

Sosyal medyayı artık daha bilinçli kullanıyorum. Paylaşmam ve paylaşmamam gereken şeyleri biliyorum. Olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgim var. Şifre koyarken daha tedbirli davranıyorum. (Aysun)

Eskiden şaka olsun diye değil de biraz da sinirlenince sosyal medyada kötü içerikler içeren yorumlarda bulunuyorduk ancak artık bunun suç olduğunu yani bilinçli kullanıcılara yakışmadığını öğrendik. (Batu)

Drama Yönteminin İşlevi

Drama yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı BTYD'de öğrencilerin yöntem ve tekniklerin etkisine yönelik görüşleri *Drama Yönteminin İşlevi* teması altında ele alınmıştır. Temaya ilişkin öğrenci görüşleri ve yorumlar öğrencilerin doğrudan ifadelerini içeren alıntılarla birlikte sunulmuştur.

Öğrenciler drama ile işlenen dersi daha eğlenceli, oyunlarla daha akılda kalıcı ve canlandırma odaklı olarak tanımlamışlardır. Yaşantılara dayalı bir öğrenme süreci olan dramada oyunların, doğaçlamaların kullanılması dersin hem eğlenceli olmasına hem de bilgilerin kalıcı öğrenilmesine katkı sağlamıştır. Bu süreçte hayal gücünün ve yaratıcılığın gerektirdiği çalışmalar öğrencilerin söz konusu becerilerinin ifade edilmesine ve yaratıcı ürünler geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Öğrencilerin verdiği örnekler oyunlarda öğrendikleri kavramları, oyunların oynanış biçimini, dersin kazanımlarına uygun olarak uyarlanan oyunların etkisini, bilgisayarda kullandıkları uygulamaları işaret etmektedir. Söz gelimi Scratch programındaki kedi karakteri rolüne girilmesi ve kedinin canlandırılması, "meyve sepetine" benzer biçimde kullanılan "internet sepeti" oyunu, sosyal medyanın olumlu ya da olumsuz yanlarının ele alındığı "iletişim ağı" etkinliği öğrencilerin verdikleri örneklerden bazılarıdır.

Başkalarını düşünemem, onların nasıl oluyor bilemem ama benim aklımda oyunlar daha çok kalıyor. Mesela oynadığımız bir tane oyundan şöyle bahsedeyim: Birimizi modem, birimizi ağ kartı yapmıştı öğretmenimiz, öyle öyle yer değiştirmiştik. Daha çok aklımızda kalmıştı. Yarışmalar da yapmıştık. Bir ara balık ejderha oyunu oynamıştık. Biz orada oyunun ne kazandırdığını anladık: Sosyal ağlarda bir arkadaşımızı takip ettiğimizde onun arkadaşlarını da gördüğümüz için onları da takip edebiliyoruz. (Pervin)

Geçen sene yine bilişim dersi görüyorduk. Bilişim dersinde ne işliyorsak yaratıcı dramada da aynısını işliyoruz. Bilgisayarda Scratch'i açıp yapıyorduk ama yaratıcı dramada kendimizi onun simgesi kedi yerine koyup daha iyi anlıyorduk ve kendimiz bilgisayarda uygulamış gibi kendi üzerimizde yapıyorduk. (Batu)

Aslında bilgisayar, internet vb. şeylerden daha uzak durduk ama bunu küçük bir ekran üzerinden değil hayatta yaşayarak, canlandırarak öğrendik. Daha güzel oldu. Canlandırarak öğrenmemiz bizim için daha etkili oldu. (Celal)

Sosyal medyada bir arkadaşımızla bir şey paylaştığımızda, bir ip yumağı başka bir arkadaşımıza atmamız gibi bir ağ bağlantısı oluyor. Çünkü o başka bir arkadaşına, o da başka bir arkadaşına atıyor ve böylece ağ bağlantısı genişliyor. (Efe)

Öğrenciler bu süreçte ders yaptıkları alanın daha sağlıklı olduğunu ve daha az bilgisayar kullandıklarını, yapılan etkinliklerin devinime/bedene dayalı olduğunu ifade etmişlerdir.

Bence evet, çünkü nasıl desem zaten oyunlar var. Eğlendiğimiz için daha çok öğreniyoruz. Bir de eski bilişim sınıfımız böyle küçük bir odaydı, basık, karanlık biraz. (Pervin)

Mesela dramayı konferans salonunda yaparken canlı yapıyoruz ama bilgisayarda yaparken sadece parmaklarımızı kullanıyoruz. Dramada komple vücudumuzu kullanıyoruz. Dramada bedenimizin tamamını kullanırken bilgisayarda sadece ellerimizi, parmaklarımızı kullanıyoruz. (Arzu)

Dramanın Derslerde Kullanılmasına Yönelik Öneriler

Drama yöntem ve teknikleri pek çok derste kullanılmaktadır. Araştırmada BTYD'nde kullanılan drama etkinliklerine yönelik öğrenciler, farklı yorumlar yapmışlar, katılımcısı oldukları çalışmanın diğer derslerde kullanılmasına yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Öğrencilerin bu konudaki görüşleri *Dramanın Derslerde Kullanılmasına Yönelik Öneriler* teması altında ele alınmış, temaya ilişkin öğrenci görüşleri ve yorumlar öğrencilerin doğrudan ifadelerini içeren alıntılarla birlikte sunulmuştur.

Yaratıcılık ve hayal gücü drama çalışmalarının tümünde yer almaktadır. Öğrenciler dramanın her aşamasında yaratıcı ürünler ortaya koyarlar. Bu bağlamda öğrenci görüşlerine ayrıntılı bir biçimde bakmak ve görüşleri incelemek, öğrencilerin hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını ortaya çıkaran drama etkinliklerinin diğer derslerde uygulanması konusundaki etkisini gösterebilir. Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar dersleriyle ilgili öğrenci görüşleri, çalışmalarda yapılan canlandırma etkinliklerinin öğrenciler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Yaratıcı drama yöntem ve tekniklerinin, sıkıcı ve zor olduğunu düşündükleri Fen Bilimleri, Matematik gibi derslerde kullanılabilmesini söyleyen öğrenciler, bu derslerde drama ile daha kolay, kalıcı ve eğlenerek öğrenebileceklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler matematik dersinde çarpma, bölme gibi işlemleri, formülleri ve sayısal ifadeleri oyunlarla daha kolay öğrenebileceklerini, bu dersteki sıkıcı atmosferin drama ile daha eğlenceli olabileceğini söylemişlerdir. Fen bilimleri dersinde ise çeşitli deneyler yaparak mikropları, damar çeşitlerini öğrenebileceklerini ifade etmişlerdir.

Diyelim matematik dersinde çarpma işlemini anlamadık. Biri dört olur, biri çarpma işareti olur öbürü de başka bir sayı olur, biri de eşittir olur. Sonuçta oyun aracılığıyla öğrenebiliriz. Türkçe dersinde de diyelim ders kitabımızda kırk haramiler var Ali Babayla, biz onu anlamadık. İşte bazıları kırk harami olur, bazıları Ali Baba olur. Öyle daha iyi anlayabiliriz şahsen. (Batu)

Ben Fen Bilimleri dersinde kullanılabilmesini görmüştüm. Fen dersini işlerken başka bir sınıftan bir grup arkadaşımız gelmişti. Onlar mikroplarla ilgili bir drama hazırlamıştı bizlere. Hepsi ayrı ayrı konuşmalar yaptılar. Farklı farklı görüşler söylediler bize mikroplar hakkında. Hatta bu da bizim sınıfta çok beğenildi. (Berk)

Türkçe dersindeki hikâyeleri, hikayelerde ele alınan olayları, kahramanları, karakterleri rol oynama ve doğaçlama teknikleriyle canlandırabileceklerini, piyes çalışmalarını, ses düşmesi gibi konuları drama ile daha nitelikli gerçekleştireceklerini söyleyen öğrenciler Türkçe dersinde özet çıkarmak yerine okuma parçalarını canlandırabilecekleri önerisinde bulunmuşlardır. Öğrenciler aynı zamanda Ali Baba ve Kırk Haramiler gibi bir masalı, masaldaki Ali Baba ve Haramiler gibi rol kişilerini rol oynama, doğaçlama gibi tekniklerin kullanılmasıyla canlandırabileceklerini ifade etmişlerdir.

Ben Matematik ve Türkçe olmasını isterim, İngilizce de olabilir ama bazı arkadaşlarımız genellikle Matematikte sıkılıyor. Kimi zaman benim de sıkıldığım oluyor. Dersi daha şenlendirici, daha iyi yapmak için drama etkinliklerini kullanabiliriz. Mesela işlemleri bizmiş gibi yapabiliriz. Türkçe'de etkinlikleri, hikayeleri, ünlü düşmesini veya ses olaylarını kendimiz oyunlarla öğrenebiliriz. (Nuray)

Bence Türkçe dersinde olmalı çünkü Türkçe dersinde hocamız bize özet çıkarttırıyor, kitap okutuyor. Okuduğumuz kitabın tamamını canlandırarak yaparsak özetlememiz daha kolay olabilir. (Ertuğrul)

Öğrenciler dramanın Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar gibi derslerde kullanılabilmesini, bu derslerde önemli olayları, hikâyeleri, kahramanları

canlandırabileceklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler drama yöntem ve teknikleriyle Sosyal Bilgiler dersinde taş devrindeki insanları canlandırabileceklerini, Osmanlı dönemindeki Fatih Sultan Mehmet gibi padişahların ya da bu dönemde yaşamış vezirlerin, devlet insanlarının rolüne girebileceklerini, şehirleri, bölgeleri daha kolay ve kalıcı öğrenebileceklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler aynı zamanda zor anladıklarını düşündükleri konularda varlıkları canlandırarak daha kolay anlayabileceklerini söylemişlerdir.

Özellikle Sosyal bilgiler dersinde drama olmalı bence de. Öğrenemediğimiz konuları drama yaparak işleyebiliriz. Zaten sosyalde de drama yapabileceğimiz o kadar çok konu var ki. Atıyorum taş devrindeki insanları yapabiliriz. Farklı şeylerle öğrenebiliriz. Bunun atıyorum ki MÖ 300'lü yıllarda olduğunu söylersek bize çok fazla katkısı olacağını düşünüyorum. Bir sunucu da seçebiliriz bu drama için. (Burak)

Dramayı tüm derslerde kullanmamız iyi olur. Diyelim sosyal dersindeyiz. Padişahların hayatını okuyoruz. Birimiz padişah oluruz, öbürümüz vezir oluruz, öbürümüz cellat oluruz. Sonra sınavda çıkar: Şu padişah kimdir? Hemen aklımıza gelebilir, ben diyelim Fatih Sultan Mehmet oldum, oradan yapabilirim. (Batu)

Başka derslerde de olmasını isterim. Mesela din kültürü dersinde. Önceki yaşamlardan kalmış şeyleri canlandırabiliriz. Konuları daha iyi anlayabiliriz. (Efe)

Çalışmaya katılan bazı öğrenciler drama yönteminin diğer derslerde işe yaramayacağını ifade etmişlerdir. Dramanın hareketli etkinlikler, oyun ya da canlandırma içermesi öğrencilerin drama yöntem ve tekniklerini diğer dersler için bir risk olarak görmelerine neden olmuştur. Bu öğrenciler her dersin kendine has bir işleniş biçiminin olduğunu ve dramanın her ders için uygun olmadığını söylemişlerdir. Öğrenciler dramanın sözü edilen dersleri dışından çıkaracağını, öğrenciler için dersi anlamının daha karmaşık olacağını, bazı derslerde disiplin gerektiğini ifade etmişlerdir.

Matematikte, Türkçede ya da sosyalde yaratıcı dramanın kullanılması dersi dışından çıkarır mı diyeyim, bilmiyorum ama o pek bana ilişkili gelmiyor. Bilişim dersinde birleştirebiliyoruz fakat matematikle yaratıcı dramayı birleştirecek ortaya pek etkili bir şey çıkacağını düşünmüyorum ve pek de aklımıza gireceğini düşünmüyorum. (Aysun)

Ben yaratıcı dramanın diğer derslerde uygulanmasını istemem çünkü bazı arkadaşlarımız bir konuyu tam olarak anlayamayabilir. Öğretmenlerimiz bu konuyu yaratıcı dramayla daha kolay hale getirmek isterken belki de bu arkadaşlarımız için daha da zor hale getirebilirler. Bir de şöyle bir şey var; her ders kendine özgüdür. Bundan dolayı diğer derslerde kullanılmasını istemem. Sadece bilişim dersinde uygulanabilir. (Ahmet)

Elbette birkaç tanesinde daha olması bizim için iyi olur ama hepsinde olmasın bence pek iyi olmaz çünkü sürekli oyunla ilgili, bir disiplin olması gerekir. O yüzden hepsinde olmaması gerektiğini düşünüyorum. Bilişim dersinde olması güzel bir şey. Belki birkaç derste daha olabilirdi ama böyle güzel yani. (Mehmet)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada BTYD’de yaratıcı drama yönteminin kullanılmasına ilişkin öğrenci görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Nitel bakış açısı ile tasarlanan araştırmanın sonuçları betimlemeye yöneliktir, herhangi bir genelleme amacı güdülmemiştir. Araştırmanın tartışma bölümü ve sonuçları, öğrencilerin yaratıcı drama yöntemiyle işlenen BTY dersine yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik olarak sunulmuştur. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin araştırma öncesinde BTYD’de sıkılan, derse odaklanmakta güçlük çeken, özgüveni düşük ve derste kendisini ifade etmekte zorlanan, BTYD’de sınav stresi yaşayan ve dramaya karşı önyargılı gibi hazırbulunuşluk özelliklerine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Kullanılan yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin kendilerini ifade etme ve rahatlatma, özgüven ve estetik becerilere sahip olma, grupla uyumlu çalışma, odaklanma gibi becerilerinin gelişiminde etkili olduğu görülmüştür (Çelikkaya, 2014). Öğrencilerin drama etkinliklerinden sonra hayal güçlerinin daha yüksek olduğu, girdikleri rollerin, yaptıkların canlandırmaların, oynadıkları oyunların ve diğer fiziksel etkinliklerin gelişimlerinde etkili olduğu ve tüm bu süreçte kendilerini gözden geçirdikleri gözlemlenmiştir.

Drama yöntem ve teknikleriyle gerçekleştirilen çalışma sonunda öğrenciler derse daha istekli katıldıklarını, motivasyonlarının yüksek olduğunu ve iyi hissettiklerini, konuları daha iyi anladıklarını ve dersteki başarılarının arttığını ifade etmişlerdir. Bu noktada araştırma sonuçları, drama yöntem ve tekniklerinin ders başarısına katkısını konu alan araştırmaları (Atalay ve Şahin, 2012; Çebi, 2008; Flintoff, 2010; Karaosmanoğlu ve Adıgüzel, 2017; Özek, 2014; Sarioğlu ve Kartal, 2017) destekler niteliktedir. Drama çalışmasındaki oyunların, rol oynama ve doğaçlama tekniklerinin katkısıyla öğrencilerin derse karşı daha istekli, motivasyonu yüksek oldukları söylenebilir. Öğrenciler drama çalışmasının ardından kendilerini daha iyi ifade ettiklerini, beden dillerini, jest ve mimiklerini, ses tonlarını daha iyi kullandıklarını, BTYD dersi ile eş zamanlı gerçekleştirilen diğer derslerdeki (Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik vb.) çalışmalarında daha başarılı olduklarını, bu derslerde daha sık parmak kaldırarak özgüvenlerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir (Oruç ve Çağır, 2018). Öğrenciler aynı zamanda diğer derslerde öğretmenlerinin kendilerindeki gelişimi fark ederek bu yönde geri bildirim verdiklerini söylemişlerdir.

Drama çalışmalarında öğrenciler rol oynama, doğaçlama, donuk imge gibi tekniklerle farklı rolleri deneyimlemişler, oyunlar oynamışlar ve fiziksel etkinliklerle etkin bir biçimde kendilerini ifade etmişlerdir. Dramanın tüm bu olanakları öğrencilerin derste etkin rol almalarını ve kalıcı öğrenmelerini sağlamıştır (Adıgüzel, 2019; San, 1990; Yılmaz, 2012). Drama yöntem ve teknikleri ile işlenen BTYD’nde yaparak ve yaşayarak çalışmalara katılan öğrenciler, öğrenme sürecinin merkezinde olmuşlardır. Drama yöntem ve teknikleri öğrencilere, pasif bir nesne rolü değil, tam aksine öğrenme sürecini yeniden yapılandıran birer özne olma olanağı vermiştir. Genellikle gösterip-yaptırma, uygulama, etkileşimli tahta/projeksiyon ile sunum, anlatım-not aldırma gibi yöntem ya da tekniklerin kullanıldığı BTYD’de öğretmenler aktif, buna karşın öğrenciler

daha pasiftir. Drama yöntem ve tekniklerinin BTYD’de öğrencileri birer aktif öğrenen, öğrenme-öğretme sürecinin öznesi haline getireceği söylenebilir.

Öğrenciler, pek çok derste yaratıcı dramanın kullanılması gerektiğini önermişler, drama ile ders konularını daha kolay ve eğlenceli anlayabileceklerini söylemişlerdir. Öğrenciler, dramanın kendilerini ifade etmekte zorlandıkları Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerde ve ders konularını anlamakta zorlandıkları Matematik, Fen Bilimleri gibi zor derslerde kullanılmasını istemişlerdir (Oruç ve Çağır, 2018). Öğrenciler bu önerileri sunarken drama yöntem ve tekniklerinin uygulanması konusunda somut örnekler vermişler, hangi derste, hangi konunun nasıl ele alınabileceğini örneklerle anlatmışlardır. Araştırma sonuçları öğrencilerin drama çalışmasından sonra çevrimiçi ortamları; bilgisayarı, interneti, sosyal medya araçlarını daha bilinçli kullandıklarını, fotoğraf ve özel bilgileri paylaşırken daha dikkatli olduklarını göstermektedir. Sosyal medyanın olumlu ve olumsuz yönlerini öğrenen öğrencilerin, bu konulardaki tutum ve davranışlarının değiştiği, söz konusu araçları amaçlarına uygun, başkalarına zarar vermeden, etik kuralları gözeterek kullandıkları görülmüştür. Öğrenciler drama çalışmasından sonra yaptıkları paylaşımlarda ve yorumlarda küfürlü ya da hakaret içeren ifadeler kullanmadıklarını, girdikleri rollerin, oynadıkları oyunların ve doğaçlamaların katkısıyla olumsuz olarak nitelendirdikleri davranışlarını düzelttiklerini ifade etmişlerdir.

Elde edilen bulgular bilişim teknolojileri konularının yalnızca bilişim teknolojisi sınıfında değil, sınıf dışında farklı bir mekânda, farklı yöntem ve tekniklerle de ele alınabileceğini göstermektedir. BTYD’nin yapıldığı sınıfları basık, havasız ve sıkıcı olarak tanımlayan öğrenciler farklı mekanlarda yapılan derslerin kendilerini daha iyi hissettirdiğini söylemişler, bazı öğrenciler ise bilgisayar kullanılmayan bu derslerde dersin verimsiz geçtiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan ve sonuçlardan yola çıkılarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- BTYD’de internet, sosyal medya gibi konuların işlenmesinde drama yöntem ve teknikleri kullanılabilir, bu şekilde öğrencilerin söz konusu ortamları daha bilinçli ve etkili kullanmaları sağlanabilir.
- BTYD öğretim programında bulunan, bilgi işlemsel düşünme becerilerini temel alan konuların öğretiminde drama yöntem ve teknikleri kullanılabilir.
- Anlatım, uygulama, gösterip yaptırma, problem çözme, soru-yanıt gibi yöntemlerin kullanıldığı BTYD’de drama ve diğer öğretim yöntemlerinin etkileri, öğrencilerin öğrenme düzeyleri arasındaki farkları karşılaştırılabilir.
- BTYD’de drama yöntem ve tekniklerinin kullanılmasına yönelik BTYD öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi önerilir.
- Araştırma, BTYD konularının bilgisayarsız bir ortamda öğretilmesine yönelik gerçekleştirilmiştir. BTYD konularının, bilgi teknolojisi sınıflarında, drama

yöntem ve tekniklerinin kullanılmasıyla gerçekleştirilecek araştırmalar planlanabilir.

- BTYD öğretmenleri için ders konularının işlenmesinde etkili olabilecek drama yöntem ve tekniklerini öğrenmelerine yönelik eğitimler planlanabilir.

Kaynaklar

- Adıgüzel, Ö. (2019). *Eğitimde yaratıcı drama* (6. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Atalay, O. ve Şahin, S. (2012). İlköğretim 5. sınıf bilişim teknolojileri dersinin öğretiminde drama öğretim yönteminin öğrenci başarısına etkisi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2(2), 1-9.
- Aykaç, N. (2014). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, S., Akgün, E., Karadeniz, S., Demirel, F. ve Kılıç, E. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (16. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry and reseach design: Choosing among five approaches* (2nd Edition). Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. California: Sage.
- Çebi, A. (2008). İlköğretim ikinci aşamada yaratıcı drama destekli bilgisayar okuryazarlığı. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Akademik Bilişim*, 569-573.
- Çelebi Uzgur, B. ve Aykaç, N. (2016). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Ege bölgesi örneği). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (34), 273-297.
- Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1), 379-406.
- Çelikkaya, T. (2014). Sosyal Bilgiler Dersinde Drama Yönteminin Önemi ve Uygulama Örnekleri. *Journal of Turkish Studies*, 9 (2), 447-470.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4 (1), 95-107.
- Dursun, Ö. Ö. ve Çuhadar, C. (2009). Bilgisayar öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin düşünceleri. *In Proceedings of 9 th International Educational Technology Conference*.
- Flintoff, K. (2010). Connections between drama education and the digital education revolution. *Drama West State Conference*.
- Karaosmanoğlu, G. ve Adıgüzel, Ö. (2017). Yaratıcı drama yönteminin 6. sınıf bilişim teknolojileri ve yazılım dersi alan öğrencilerin akademik başarılarına etkisi. *İlköğretim Online*, 16(2), 693-712.
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research. *Introducing focus groups*. 311 (7000), 299-302.
- MEB. (2012). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı. Ankara. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=196> adresinden 10 Haziran 2018 tarihinde alınmıştır.
- MEB. (2018). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı. Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018124103559587.pdf> adresinden 10 Şubat 2018 tarihinde alınmıştır.
- Merriam, S. B. (2002). Introduction to qualitative research. In S. B. Merriam & Associates (Eds.), *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation: Revised and expanded from qualitative research and case study applications in education*. San Fransisco, USA: Jossey-Bass.
- Metinnam, İ. (2019). Sınıf öğretmenliği adaylarının yaratıcı drama oturumu planlama sürecinde yaşadıkları sorunların incelenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 14(2), 219-242.
- Oruç, Ş. ve Çağır, S. (2018). 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde drama yöntemini kullanımının incelenmesi. *International Journal of Social Science Research*, 7 (1), 154-174.
- Özek, B., M. (2014). Bilişim teknolojileri dersinde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi. *Birinci Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi*, İstanbul.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- San, İ. (1990). Eğitimde yaratıcı drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(23), 573-582.

- San, İ. (2002). Eğitim öğretimde yaşayarak öğrenme yöntemi ve estetik süreç olarak yaratıcı drama. *Yaratıcı drama 1985-1995 yazıları: İnci San'a Armağan. 1. Cilt.* (Edt. H. Ömer Adigüzel).Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Sarioğlu, T. ve Kartal, G. (2017). Bir yöntem olarak drama bilişim teknolojileri öğretiminde iyi bir seçenek olabilir mi? *İlköğretim Online*, 16(1), 366–376.
- Seferoğlu, S. S. (2007). İlköğretim bilgisayar dersi öğretim programı: eleştirel bir bakış ve uygulamada yaşanan sorunlar. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 29; 99-111.
- Şahan, H. H. (2002). Yapılandırmacı öğrenme. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 74-75; 49-52.
- Üstündağ, T. (2009). *Yaratıcı drama öğretmeninin günlüğü* (9.basım). Ankara: Pegem A Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ISTE (2016). ISTE Standarts for Students. International Society for Technology in Education. <https://www.iste.org/standards/for-students> sitesinden 01.04.2019 tarihinde erişilmiştir.
- TYÇ (2016). *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesine Dair Tebliğ. Mesleki Yeterlilik Kurumu Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*. https://myk.gov.tr/images/articles/editor/130116/TYC_tebliğ_2.pdf sitesinden 01.04.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Yılmaz, S. (2012). Sosyal bilgiler derslerinde drama yöntemi ile öğretimin öğrencilerin sosyal beceri, empatik beceri ve akademik başarı düzeylerine etkisi. *Yayımlanmamış doktora tezi*. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Yazarlar**İletişim**

Gökhan KARAOSMANOĞLU, Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Sanat Eğitimi bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. İlgili alanları arasında sanat eğitimi, yaratıcı drama, siber zorbalık, müzede drama, çevrimiçi drama çalışmaları, mültecilerle drama çalışmaları bulunmaktadır.

Gökhan KARAOSMANOĞLU, Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Keçiören, Ankara, Türkiye.

E-posta: gkaraosmanoglu@gmail.com

Ömer ADIGÜZEL, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İlgili alanları arasında sanat eğitimi, yaratıcı drama, kültürel eğitim, müze eğitimi ve çocuk müzeleri, halk dansları ve kültür-sanata yönelik öğretim programları bulunmaktadır.

Ömer ADIGÜZEL, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Çankaya, Ankara, Türkiye.

E-posta: omeradiguzel@gmail.com